

Л. І. Симоненко, к. е. н., доцент,
кафедра економічної теорії та інтелектуальної власності

ОРГАНІЗАЦІЙНІ СТРУКТУРИ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Постановка проблеми. Зростання виробництва в галузі сільського господарства на інноваційній основі є завданням реформування національного господарства. В сучасній теорії економіки поглиблюється інтерес до аналізу як традиційних так і нових (інституційних) факторів, що впливають на динаміку виробництва на всіх рівнях господарювання. Фактори, що збільшують потенціал економічного зростання в галузі об'єднують поняттям «організаційні структури бізнесу». В сільському господарстві такі структури різняться за розмірами (великі, середні, малі), мірою корпоратизації (одноосібні володіння, партнерства, корпорації), ступенем диверсифікації (спеціалізований і диверсифікований бізнес), мірою монополізації ринку (монополія, олігополія, вільний ринок), характером використання найманої праці (особисті і сімейні підприємства, акціонерний капітал з найманою працею), тощо.

Узагальнено можна стверджувати, що в однакових умовах одні організаційні структури дозволяють забезпечити високу ефективність виробництва і на цій основі – збільшення випуску продукції, а інші – ні. Тобто, раціональна організаційна структура бізнесу (ефективна галузева структура), в т.ч. аграрного виробництва може розглядатися як самостійний фактор економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінці ефективності інституційних реформ, що проводилися в аграрному секторі та структурних змін, що відбувалися в галузі та аналіз їх впливу на відтворювальні процеси в сільському господарстві присвячені роботи фахівців провідних наукових інституцій країни: Інституту економіки і прогнозування, Інституту аграрної економіки, Національного інституту стратегічних досліджень, тощо [1–3]. Так, науковою школою НАН України до вивчення потенціалу економічного зростання в галузі сільського господарства були застосовані категорії: диспропорцій регіонального виробництва, технологічних дисбалансів господарювання, трансформації структури виробництва, деформації відтворювальних процесів, та ін. Економісти-аграрники вивчають організаційні структури, що збільшують потенціал економічного

зростання галузі – виробничі кластери, галузеві організації підприємств, кооперативи, фермерство, тощо.

Разом з тим, методологія системи національних рахунків (СНР), а саме, економічні рахунки сільського господарства (ЕРСГ) які запроваджені у статистичну практику Державним комітетом статистики з 2014 р. дозволяють оцінити показники динаміки і структури обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, з т.з. організаційної структури аграрного бізнесу [4]. Метою даної роботи є аналіз показників виробництва валової доданої вартості (ВДВ) створеної організаційними структурами (категоріями господарств).

Результати досліджень. В структурі ВДВ частка сільського, лісового та рибного господарства за період 2010-2015 рр. поступово зростала і досягла 14% у 2015р. за відносно незмінної частки зайнятих у цих видах економічної діяльності на рівні 9-9,6% [4, с. 35]. Зростання частки ВДВ пов'язане з структурними зрушеннями у випуску продукції в сільському господарстві на користь не фінансових корпорацій (підприємств). Разом з тим, у країнах ЄС частка сільського, лісового і рибного господарства у ВВП є на порядок нижчою, ніж в Україні (1,5% у 2015 р.). Такі структурні дисбаланси між українською і європейською економіками обмежують конкурентні можливості національної економіки в процесі інтеграції [5, с. 247].

Показник індексу сільськогосподарської продукції 2015р. складає 88,2 % рівня 1990 р., що свідчить про довгострокову тенденцію скорочення обсягів виробництва аграрної продукції [4, с. 39]. Індекси виробництва продукції тваринництва і рослинництва склали відповідно 53,7 і 121% за той же період [там же, с. 40–41]. Таким чином, продуктова структура виробництва ілюструє деформацію виробництва.

У процесі аграрних трансформацій в Україні сформувалася двоїста організаційна структура сільського господарства, в якій виокремлюються два типи (сектори) виробників: корпоративний (сільськогосподарські підприємства) та індивідуальний (фермерські господарства і господарства населення) [2, с. 51]. Структура виробництва сільськогосподарської продукції за категоріями господарств змістилася в бік господарств населення. Так, якщо у 1990 р. частки індивідуального та корпоративного секторів у вартості цієї продукції співвідносилися як 30:70, то у 2015р. 60:40% [3, с. 9].

Обидва сектори виробників сільськогосподарської продукції неоднорідні за складом, розмірами і динамікою змін. Особливо помітні зміни в корпоративному секторі, де відбувається великомасштабна концентрація землекористування агрохолдингами що монополізують

вигоди від міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією рослинництва (зернових, насіння соняшника, ріпаку) та тваринництва (продукції промислового птахівництва), [2, с. 51].

В індивідуальному секторі поступово зміцнюються позиції фермерських господарств – частка виробленої ними продукції сільського господарства збільшилася з 1,7% у 2000 р. до 7,6% у 2015 р. [3, с. 10]. Фермерські господарства здатні у довгостроковій перспективі розвивати органічне виробництво. Ринок органічної продукції ЄС є перспективним для вітчизняних малих і середніх фермерських господарств.

Господарства населення виробляють 55% валової продукції галузі [2, с. 51]. У цьому секторі посилюється розшарування за обсягом використовуваних ресурсів і характером діяльності. Господарства населення поділяються на два типи: 1) які виробляють продукцію лише для продовольчого самозабезпечення; 2) виробництво яких набуває переважно товарного спрямування, досягаючи критеріїв відповідності фермерським господарствам (за щорічними обсягами продажу продукції у грошовому виразі на суму еквівалентну 1 тис. дол. і більше). Домогосподарства товарного типу складають близько 20% вітчизняних сільських домогосподарств.

В господарствах населення домінує виробництво трудомістких сільськогосподарських культур (картопля, овочі, фрукти) та продукції тваринництва – молока, яловичини та свинини; вагома також їх частка у постачанні цієї продукції на внутрішній продовольчий ринок [там же]. Параметри продуктивності і ресурсної ефективності відтворення виробничого потенціалу, свідчать про формування в аграрному секторі моделі сировинного характеру яка за своєю природою не може забезпечити зростання виробництва в галузі на інноваційній основі, а закріплює екстенсивний тип відтворення.

Висновки. В сільському господарстві склалися сприятливі умови для функціонування і розвитку корпоративного сектора. З'явилося великотоварне виробництво комерційно привабливих, експортоорієнтованих, високорентабельних і швидкоокупних культур та продукції промислового птахівництва. В індивідуальному секторі зростає число товаровиробників трудомістких видів продукції споживчого призначення.

Список використаних джерел

1. Шубравська О. В. Структурна корекція сільськогосподарського виробництва як чинник його ефективного зростання / О. В. Шубравська // Економіка і прогнозування. – 2016. – № 1. – С. 71 – 81.

2. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наук. доп. / [О.М.Бородіна, В.М.Геєць, А.О.Гуторов та ін.] ; за ред. В.М.Гейця, О.М.Бородіної, І.В.Прокопи; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – 56 с.

3. Оцінка ефективності та напрями стимулювання структурних реформ в аграрному секторі [Електронний ресурс] / В.В.Борщевський, В.І.Волошин // Аналітична записка. НІСД, 2016. – 21 с. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2291/>

4. Сільське господарство України, 2015 рік [Текст] : статистичний збірник / Держ. служба статистики України / О.М.Прокопенко (відп. за вип.) – К.: 2016. - 360 с. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році» – К.: НІСД, 2016. – 688 с.